

ומבארת הברייתא למה הטמינום הבייתוסים מתחת לאבנים: **לפי שאין ביותוסין מודים שחיבוט ערבה דוחה את השבת.**

ומדייקת הגמרא מלשון הברייתא בסופה, הנוקטת "חיבוט ערבה".

אלמא מצות ערבה **בנטילה היא**, שהיו הכהנים נוטלים את הערבה בידיהם, ומנענעים אותה [והיינו "חיבוט"], ומקיפים בה את המזבח על ידי הילוך ברגליהם, ורק לאחר מכן זוקפים אותה ליד המזבח.

ומסקינן: **אכן תיובתא** היא מברייתא זו.

ופרכינן: **ואלא** מעתה **לידחי** את השבת. כיון שהוכחנו שמצותה היא בנטילה, יש לנו לעשות עתה זכר למקדש וליטלה בשבת שחל בו שביעי של ערבה!?

ומשנינן: **כיון דאנן** בגולה, שאינם בקיאים בעיבור החודש, **לא דחינן** שבת לקיום מצות ערבה — **אינהו**, בני ארץ ישראל, **נמי לא** דחו. שהשוו חכמים את הנהגותיהם של כל ישראל, כדי שלא תראה תורתנו כשתי תורות.

ופרכינן: וכי השוו חכמים את הנהגותיהם של ישראל?

והא יום טוב הראשון, דלדידן בני בבל **לא** דחי מצות לולב את השבת, ואילו לדידהו לבני ארץ ישראל דחי!?

א-תמ ומשנינן: **אמרי**, כך תירצו בבית המדרש: אכן לדידהו של בני ארץ ישראל **נמי לא** דחי לולב ביום טוב ראשון את השבת, כדי לא לחלק בין בני הגולה לבני ארץ ישראל.

ואלא קשיא הני תרתי ברייתות, שכדי שלא

תהיה סתירה ביניהן, העמדנו אותן שבאו ללמד שבארץ ישראל אחר החורבן היתה מצות לולב דוחה את השבת:

דתנא חדא: כל העם מוליכים מערב שבת את לולביהם להר הבית.

ותניא אידך: כל העם מוליכים את לולביהם לבית הכנסת.

ומתרצינן לעיל את סתירת הברייתות: **כאן** — **בזמן שבית המקדש קיים**, מוליכין למקדש, **כאן** — **בזמן שאין בית המקדש קיים**.

וכיון שעתה אמרנו, שלאחר שנחרב בית המקדש, גם בארץ ישראל לא דוחה נטילת לולב את השבת, ואין נוטלים את לולביהם לבית הכנסת, חוזרת הסתירה בין הברייתות.

ומשנינן: **לא** כך יש לתרץ את סתירת הברייתות.

אלא **אידי ואידי**, בשתייהן מדובר **בזמן שבית המקדש קיים**.

ולא קשיא הסתירה שביניהן.

כאן — **במקדש**, היו מוליכין לולביהן מערב שבת להר הבית.

כאן — **בגבולין**, היו מוליכין לולביהן מערב שבת לבית הכנסת.

אבל משחרב המקדש, שוב אין מצות לולב דוחה שבת בגבולין אפילו בארץ ישראל, כדי שלא לחלק בין יושבי הארץ ליושבי הגולה.

אמר שאל ליה אביי לרבא: מאי שנא לולב,

דעבדינן ליה שעושים לו זכרון במשך שבעה ימים, זכר למקדש שהיה ניטל בו מן התורה בכל שבעת הימים, ומאי שנא ערבה, דלא עבדינן לה שבעה ימים זכר למקדש כמו שנהגה בו מצות ערבה שבעה ימים, אלא עושים לו זכר רק ביום השביעי בלבד! ?

אמר ליה רבא: הואיל ואדם יוצא ידי חובתו של זכר לערבה בערבה שבולולב.

אמר ליה אבבי לרבא: ההוא ערבה — משום לולב הוא דקא עביד ליה. ואין בה זכר למצות ערבה!

וכי תימא לתרץ דקא מגבה ליה ללולב לקיום מצות לולב וערבה שבו, והדר מגבה ליה ללולב, עם הערבה האגודה בו, כדי לקיים בכך זכר לערבה שבמקדש.

לא יתכן לתרץ כך. כי — והא מעשים בכל יום, דלא קא עבדינן הכי!

אמר רב זביד משמיה דרבא לתרץ תירוץ אחר:

לולב שמצותו במקדש שבעה ימים מדאורייתא — עבדינן עושים אנו לו זכר שבעה ימים, זכר למקדש.

ערבה שמצותה במקדש היא רק מדרבנן — לא עבדינן לה שבעה זכר למקדש.

והוינן בה: למאן? לפי מי אמרת שמצות ערבה במקדש היא רק מדרבנן?

אילימא לאבא שאול —

האמר, הרי אמר אבא שאול: [ויקרא כג] "ערבי נחל" כתיב.

לימד הכתוב כי שתיים ערבות הן מן התורה: ערבה אחת ללולב, וערבה אחת למקדש.

אי לרבנן —

הרי לפיהם הלכתא גמירי לה, מצות ערבה הלכה למשה מסיני היא, ולא מדרבנן.

דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן משום רבי נחוניא איש בקעת בית הורתן: "עשר נטיעות" [המגדירות את השדה כ"שדה האילן], ביחס לנטיעה ב"תוספת שביעית", מצות ערבה במקדש בחג הסוכות, וניסוך המים בחג — הן הלכה למשה מסיני!

אלא, אמר רב זביד משמיה דרבא, תירוץ אחר לחלק בין לולב לערבה:

לולב, דאית ליה עיקר מן התורה בזמן הזה יום אחד בגבולין [ביום טוב הראשון] — עבדינן ליה גם שבעה ימים בגבולין זכר למקדש.

ערבה, דלית לה עיקר מן התורה בגבולין כלל, שהרי ההלכה למשה מסיני נאמרה רק ביחס למקדש — לא עבדינן לה שבעה ימים בגבולין זכר למקדש.

אמר ריש לקיש: אפילו כהנים בעלי מומין, שאסורים להכנס כל השנה כולה בין האולם למזבח, היו דוחקים עצמם ונכנסין להקיף בערבה את המזבח, והיו צריכים לצורך ההקפה לעבור בין האולם ולמזבח, כדי לצאת ידי חובת המצוה בהקפת המזבח בערבה.

אמר ליה רבי יוחנן: מי אמרה להלכה זאת!

והבינה הגמרא ששאלת רבי יוחנן היתה: מי

הוא זה שאמר שיש חובה לצאת ידי מצות הקפה?!

ותמהה הגמרא: כיצד זה שאל רבי יוחנן "מי אמרה"?

הא איהו, רבי יוחנן עצמו, אמר זאת.

דאמר רבי אפי אמר רבי יוחנן משום רבי נחוניא איש בקעת בית חורתן: עשר נטיעות, ערבה, וניסוך המים — הלכה למשה מסיני הן?!

אלא, מבארת הגמרא, שכך שאל רבי יוחנן: מי אמרה להלכה זו שמצות הערבה היא בנטילה, שחייבים כל הכהנים לצאת ידי חובת נטילתה, עד שהיו הכהנים בעלי המומים צריכים להדחק ולהקיף את המזבח גם בשטח שבין האולם למזבח.

דלמא בזקיפה על יד המזבח היא, ודי בכהן אחד שיעשה זאת?!

ועוד: מי אמרה שהיא נעשית אפילו בכהנים בעלי מומין, דלמא רק בתמימים?!

אתמר: רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי נחלקו במקור ההלכה של ערבה:

חד אמר: מצות ערבה היא "יסוד נביאים". שחייבו הנביאים האחרונים, חגי זכריה ומלאכי, לקיים את מצות הערבה כתקנה מחייבת.

וחד אמר: מנהג נביאים היא, שהנהיגו את העם לנהוג בה בתורת מנהג, ולא התקינו אותה כתקנה מחויבת.⁽¹⁾

ומוכיחה הגמרא: תסתיים יש לך להוכיח דרבי יוחנן הוא דאמר "יסוד נביאים" היא.

דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: ערבה — יסוד נביאים הוא.

ומסקינן: תסתיים.

אמר ליה רבי זירא לרבי אבהו: מי וכי אמר רבי יוחנן הכי שערבה היא רק יסוד נביאים, ותו לא?!

והאמר רבי יוחנן משום רבי נחוניא איש בקעת בית חורתן: עשר נטיעות, ערבה, וניסוך המים — הלכה למשה מסיני הן!

ולא ענה רבי אבהו לרבי זירא מיד, אלא "אשתומם כשעה חדא" [כלשון הכתוב בדניאל ד]:

ולאחר השתוממותו, ענהו רבי אבהו לרבי זירא, ואמר: אכן אמר רבי יוחנן שהלכה למשה מסיני הן.

ומה שאמרתי בשם רבי יוחנן שיסוד נביאים הן, כך היתה כוונתו של רבי יוחנן לומר:

בגלות בבל שכחום לגמרי [את ההלכות

1. לפי רש"י הנהיגו את העם אך לא תקנו להם. ואילו הריטב"א כתב שגם לא הנהיגו את העם, אלא שרק הנביאים נהגו כך, והעם החל מעצמו לנהוג כמותם.

לפי הרמב"ם יש דין "לא תסור" גם על מנהג,

ומה שלא מברכים על הערבה, הוא משום שכך העמידו חכמים את מנהג ערבה, שיהגו בה בתורת מנהג גרידא, ולא בתור מנהג מחויב, ולכן אין לברך עליה. [הגרי"ז].

האלו שנאמרו בסיני, עם עוד מקצת התורה שנשכחה עקב היציאה לגלות], וחזרו הנביאים האחרונים ויסדום על פי הדיבור.⁽²⁾

ותמהינן: ומי אמר רבי יוחנן הכי, שנשכחו ההלכות בבבל עקב הגלות?

והאמר רבי יוחנן לבני ארץ ישראל, לאחר שהתברר לו שבני בבל בקיאים בתורה יותר מאשר בני ארץ ישראל [עיין רש"י]:

בתחילה — "תורה דלכון" אמרי. הייתי סבור שהתורה מצויה אצלכם בשלימותה יותר מאשר היא מצויה אצל בני בבל שסבלו מהגלות.

אבל עתה נוכחתי לדעת כי התורה בשלימותה — דלחון היא! מצויה היא בשלימות אצלם, היות וחכמתם של תלמידי החכמים שגלו עם יכניה עמדה להם.

ומשנינן: לא קשיא.

ב-תמ כאן — במקדש, היא מהלכה למשה מסיני.

כאן — בגבולין, היא מיסוד נביאים.

אמר רבי אמי: ערבה —

אצריכה שיעור. כפי שיבואר להלן.

ב. ואינה ניטלת אלא בפני עצמה, שאין אוגדים עמה דבר נוסף, כדי שיהיה מוכח שהיא ניטלת לשם מצות ערבה.

ג. ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב.

והוינן בשתי ההלכות האחרונות: כיון דכבר אמר מר [רבי אמי, בהלכה השנייה] "אינה ניטלת אלא בפני עצמה", כדי שיהיה מוכח שהחא ניטלת לשם מצות ערבה, הרי פשיטא היא ההלכה השלישית, דאין אדם יוצא בערבה שבלולב, לפי שהיא אינה ניטלת בפני עצמה. ולמה הוצרך רבי אמי לאומרה!?

ומשנינן: מהו דתימא, הני מילי שאין יוצא בערבה שבלולב, רק היבא דלא אנבחה וחדר אנבחה, שלא הגביה תחילה את הלולב לשם מצות לולב וחזר והגביהו עם הערבה האגודה בו לשם מצות ערבה, אלא רק הגביה את הלולב פעם אחת לצורך מצות לולב, שאז אינו יוצא בהגבהה זו ידי מצות ערבה, למרות שהערבה אגודה בו, לפי שלא ניכרת הגבהת הערבה לשם מצות ערבה.

אבל אם אנבחה לשם לולב וחדר אנבחה לשם מצות ניטלת ערבה — אימא לא יהיה בכך חיסרון, שהרי בכך שחזר ומגביה פעם שניה לצורך קיום מצות ערבה, מוכח שמקיים בנטילה השניה מצות ערבה.

קא משמע לן שהיותו והערבה אגודה בלולב, אין הוא יוצא בה.

ורב חסדא אמר רבי יצחק: אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב.

ועתה מבארת הגמרא את ההלכה הראשונה:

למשה מסיני.

והקשו הערוך לנר והרש"ש ועוד אחרונים,

2. רש"י מוסיף שאחרי השכחה יסדום על פי הדיבור, כי אחרת כיצד היה לזה תוקף של הלכה